

Benkő Loránd emléktáblája előtt*

Tisztelt Egybegyűlteket, kedves Mindnyájan!

Benkő Loránd, a magyar nyelvtudomány kiemelkedő tudósa volt, aki száz évvel ezelőtt született és tíz éve már nincs közöttünk. A pesti egyetem bölcsészkarán 1946 óta dolgozott, 1959-től tanszékvezető egyetemi tanárként, nyugalomba vonulása után, amely nem jelentette tudományos tevékenységének a végét, emeritus professzorként. A Magyar Tudományos Akadémiának 46 éven át volt tagja. Idén, a centenáriumi évben jött el az idő, hogy emléktáblával is tisztelegjünk a magyar nyelvtörténet iskolateremtő alakjának az emléke előtt. Az emléktábla ügyét több intézmény is támogatta. Köszönet illeti a Magyar Tudományos Akadémiát, a XIII. kerület Önkormányzatát, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészkarát, végül, de nem utolsó sorban a Magyar Nyelvtudományi Társaságot, amelynek Benkő Loránd 29 éven át elnöke volt.¹

Benkő Loránd 1954 október 11-e óta, tehát 57 éven át itt, ebben a házban, amely előtt állunk, egy III. emeleti lakásban lelt otthonra. Itt írta nyelvtudományi művei, tanulmányai hosszú sorát. Mikor idekerült, az utcát még Sziget utcának nevezték. A Professzor úrnak nagy dolgozószobája volt, amit nemzedékem tagjai már könyvekkel teli állapotában ismertünk meg. Nagy becsben tartott íróasztala mellett töltötte otthoni idejének jelentős részét. Hogy ő a magyar nyelvtudomány-történetnek is kitűnő kutatója lett, részben akár véletleneknek is köszönhető. Szeretett mentorától, tanszéki elődjétől, Pais Dezsőtől megtudhatta mindazt, ami a két világháború közötti magyar nyelvtudományra nézve fontos volt. De bizonyára szerepet játszott az is, hogy a magyar nyelvtudomány-történet két relikviája közegében élt: otthoni íróasztala Horger Antalé volt eredetileg, az egyetemen pedig elődjétől örökölte meg Gombocz Zoltán íróasztalát – márpedig ezeknek bizonyosan volt múltidéző és emlékeztető hatása. Radnóti utcai lakásának dolgozószobája jelentette számára azt a békés, meghitt háttérrel, amelyben zavartalanul élhetett kedves tudományának. Párját ritkító tudományos teljesítménye létrejöttének ez egyik fontos feltétele volt. III. emeleten levő szobájába, a magasba alig hallatszott föl az utca zaja, nem is zavarta a nyelv titkait fürkésző kutató többnyire az éjszakákba hosszan belenyúló, ihletett alkotó óráit.

Benkő Loránd a 20. század második felének kiemelkedő magyarnyelvéssze volt. Munkássága több területre is kiterjedt, tudományos érdeklődése széles spektrumú, szerteágazó volt. Ez a sokoldalúság volt az egyik feltétele annak, hogy iskolateremtő nyelvtörténész lett. Sokrétű és igen eredményes tudománytervező és -szervező tevékenysége kortársai fölé emelték őt. Olyan tanszéket épített föl, amelyet irigykedve emlegettek, nem csak a háta mögött. Tanárnemzedékek hosszú sora volt tanítványa, de kiemelkedett a szakmai utánpótlás nevelésében is. Türelem és empátia, szigorúság és jóindulat jellemezte. Nevéhez olyan nyelvtörténeti szintézisek létrejötte fűződik, amelyek kutatócsoporti összefogásban az ő

* Elhangzott az emléktábla-avatáson 2021. december 17-én (Budapest XIII. kerület, Radnóti Miklós utca 19/B).

¹ Az emléktábla elkészítését Szabó Virág szobrászművész asszonynak köszönjük. Koszorút a XIII. kerület Önkormányzata nevében Magos Péter önkormányzati képviselő, a Magyar Nyelvtudományi Társaság nevében Juhász Dezső főtktár, az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete nevében Farkas Tamás intézetigazgató helyezte el.

vezetésével és szervezésében születtek, s amelyek szilárd alapjai lesznek a jövőben is a magyar nyelvtörténeti kutatásnak. Óriási munkabírása s párját ritkító, töretlen munkakedve volt. Láthattuk őt kórházi ágyon is tollal a kezében, s nyelvjárási gyűjtések alkalmával a buszban, amint a Magyar Nyelvet szerkeszti.

De nem tartozott azok közé, akiknek számára csak a tudomány létezett. Természetszeretete, kertészkedő szenvedélye, a sport iránti érdeklődése, az egyetemi és akadémiai közügyekben való szerepvállalása, a tanszéki nyelvjárásgyűjtő-művelődéstörténeti és honismereti kirándulásokon a hallgatóktól is megismert közvetlensége és humorérzéke, mindenkor való segítőkészsége megmarad azok emlékezetében, akik ismerhették őt. Mindennek ismeretében nem csoda, hogy egykori tanítványai és munkatársai nemcsak kivételesen szerencsés tanítványoknak és munkatársainak éreztük, sőt tudtuk és tudjuk magunkat, de hiteles tanúi is vagyunk tudósi és emberi nagyságának. Hirdesse ez az emléktábla is a nagyszerű tudósnak és embernek az emlékét, akinek oly sokat köszönhet a magyar nyelvtudomány és az egyetemi oktatás. Benkő Loránd méltó arra, hogy nevét megőrizze az utókor.

A jeles tudósra való emlékezést testamentumnak tetsző soraival zárom. 80. születésnapján hangzottak el: „Azt remélem, hogy nyelvésztársaim anyanyelvükre mindig féltő gonddal ügyelnek majd. Azt kívánom, hogy a nyelvtudománnyal, a magyar nyelvvel való foglalkozás legyen szívügyük, s leljék örömeiket benne. Az anyanyelv roppant fontosságához nem férhet kétség, ezért közömbösek tudománya iránt sem lehetünk. Se ma, sem a jövőben!” (MNY. 2002: 112).

KISS JENŐ